

EF og norsk sikkerhet

Taler

Anne Enger Lahnstein

Dato

25 januar 1993

Sted

Forsvarets Høyskole

- 1 Europa preges av politiske omveltninger. I løpet av få år er det
sikkerhetspolitiske bildet i vår region endret. Den militære trussel er redusert,
samtidig som en gryende sosial uro med bakgrunn i den høye arbeidsledigheten
og de ulike sosiale forhold for Europas folk vokser fram. Nye konflikter og
5 motsetninger av regional etnisk karakter har kommet til overflaten. Situasjonen
er labil og preget av stor usikkerhet.

- La meg innledningsvis understreke at selv om trusselbildet har endret seg
betydelig, må det norske forsvaret fortsatt bygge på det forpliktende NATO-
10 samarbeidet, som har vært hjørnesteinen i norsk sikkerhetspolitikk i
etterkrigstida.

- Dagens Europa kjennetegnes av et rikt og demokratisk vest-Europa og et fattig
øst-Europa merket av etniske konflikter, sosial nød og mangel på ideologisk
15 forankring. De sikkerhetspolitiske utfordringene i tiden framover ligger like mye
i utvikling av et økonomisk, kulturelt, miljømessig og politisk samvirke mellom
alle land i Europa, som i den militære beredskapen.

- Gjennom tidene har Europa båret fram ideer om både demokrati, toleranse,
20 menneskerettigheter og ideen om individets ukrenkelighet. Men i Europas navn
er også inkvisisjonen, kolonialismen, rasisme og facisme båret fram. Den
europeiske enhetstanken er ikke ny, men det har aldri vært lett å skape enhet i et
område som er så preget av mangfold og med så mange ulike land og kulturer.
Da har balanse vært et viktigere begrep i europeisk politikk. Det må forhindres
25 at et enkelt land blir for sterkt i forhold til de andre landene i regionen. Et land
må ikke få anledning til å dominere overfor andre land. Sjøvinisme overfor
andre finner vi over alt; innenfor den enkelte nasjons grenser, mellom ulike
nasjoner, men også for Europas som helhet.

I dag er det mange som forsøker å sette et likhetstegn mellom internasjonalt forpliktende samarbeid og EF. Dermed prøver man å tåkelegge de virkelige spørsmålene i EF-saken. Hvordan kan man være imot medlemskap i EF og samtidig være tilhenger av internasjonalt samarbeid? Dette blir jeg ofte spurt om. Svaret er at det selvsagt ikke er sann at internasjonalt samarbeid forutsetter oppbygging av en union. Nasjonal selvstendighet har aldri vært hindre for internasjonalt forpliktende samarbeid. Tvert imot, mange vil mene at nasjonal selvstendighet er en forutsetning for internasjonalt forpliktende samarbeid.

Den største og mest uimotsagte påstanden om europeisk integrasjon er at den sikrer freden i Europa. Også denne påstanden bør være gjenstand for debatt. Øyvind Østerud hevder bl.a. at det er ingen almen positiv sammenheng mellom integrasjon og fred. "Integrasjon, fellesvedtak og overnasjonalitet kan gjøre spenninger og konflikter mer intense, og virker bare samlende dersom harmoni ellers dominerer i forholdene." sier han.

Maastricht-traktaten har ikke vokst fram som noe folkekrav. Tvert imot mangler den folkelig forankring i integrasjonsprosessen. En undersøkelse fra juni 1992 viser at 49 % av befolkningen i EF-landene ikke engang visste hva Maastricht-traktaten var. Det danske folket sa nei til unionen, og en meget stor andel av franskmennene forkastet den. De fleste EF-land har ikke hatt folkeavstemning om unionen, men vi vet at det både i Storbritannia og Tyskland er stor motstand mot planene. Med den europeiske union forsøker regjeringene i de enkelte EF-land å bygge et europeisk hus med fire vegger, for å bruke et bilde, men med skrøpelig om noe demokratisk fundament.

Det hevdes fra tid til annen at vi likevel ikke kan føre noen "selvstendig politikk" her i Norge. Vi er avhengig av verden rundt oss. Dette er nok en gang et forsøk på å tåkelegge debatten. Selvsagt er vi avhengig av verden rundt oss. Norge har alltid hatt en åpen og utadvendt økonomi. Det må fortsette. Isolasjon, som noen skremmer med, er intet alternativ. Selvsagt ikke. Vår åpne økonomi og vår deltagelse i forpliktende internasjonalt samarbeid viser at vi er avhengig av det internasjonale samfunn, men det har aldri hindret oss i å føre en selvstendig politikk. Det er meningsløst å hevde at vi ikke har noen selvråderett.

Det er reell selvråderett vi oppgir dersom vi tar steget inn i EF og den økonomiske og monetære union. Unionen er først og fremst en økonomisk konstruksjon og ble ikke vedtatt fordi vi mangler sikkerhetspolitisk forankring i

70 Europa, eller i erkjennelsen av hvor viktig et alleuropeisk samarbeid vil være i
årene framover. EFs unionsplaner er først og fremst et forsøk på løfte
europaiske land i konkurransen med USA og Japan. Gjennom en ensretting av
medlemsstatenes økonomiske politikk, gjennom en felles sentralbank, en felles
75 valuta og harmonisering av landenes politikk på en rekke sektorer, skal man
virkeliggjøre et fritt marked og hente ut sterkere økonomisk vekst.

Dette er målet med EF-unionen. Men den økonomiske og monetære unionen
kan bare fungere knyttet til en politisk union. Derfor har også Maastricht-
traktaten klare målsettinger om utviklingen av en felles utenriks- og
80 sikkerhetspolitikk (art J1), hvor landene forplikter seg til aktivt og
uforbeholdent å støtte utenriks- og sikkerhetspolitikken i unionen. På sikt er det
meningen å etablere en felles forsvarspolitik og et felles forsvar (art B).

Det er dette vi må forholde oss til når vi diskuterer spørsmål om Norges
85 sikkerhet og tilknytning til EF. Mitt utgangspunkt er at unionsplanene må sees i
helhet; både økonomisk og politisk. Jeg aksepterer at noen ser EF-unionens mål
om felles utenriks- og sikkerhetspolitikk, felles forsvar og muligens en felles hær,
som positivt og et bidrag til å trygge freden i Europa. Men jeg ber om respekt for
at jeg ikke kan dele dette synet. Tvert imot vil jeg advare mot oppbygging av en
90 ny blokk i EF og mot mulighetene for konkurrerende beslutningsprosesser.
Etter min mening må vi nå bruke alle muligheter til å skape brede alleuropeiske
sikkerhetssystemer og styrke de redskap vi allerede har gjennom FN, NATO og
KSSE ved å tilpasse dem til den nye situasjonen i Europa.

95 Det er stor usikkerhet knyttet til Vestunionen, selv om vi i den norske debatten
ofte får inntrykk av det motsatte. Helt siden starten har den franske innflytelsen
i organisasjonen vært sterk. De franske ønskene knyttet til dannelsen av
Vestunionen gikk langt i retning av Europa-hær og et militært felleskap. Etter
Rom-erklæringen i 1984 framstod Vestunionen igjen som en aktør i det
100 europeiske sikkerhetspolitiske bildet. To ting preger Rom-erklæringen: ønsket
om å harmonisere sikkerhetspolitiske spørsmål mellom medlemslandene og
målet om at Vestunionens virksomhet ikke skal være geografisk begrenset.

Det tysk-franske forslaget om oppbygging av et europeisk forsvarssystem
105 knyttet til EFs utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeid, anga klare
forbindelser mellom EFs politiske samarbeid og Vestunionen, hvor
Vestunionen inngår som Den Europeiske Unions forlengede arm i

110 sikkerhetspolitikken. VEU's generalsekretær Van Eekelen viste i desember 1990
til hvordan han tenkte seg en slik rolle: "Min personlige idé er at vi i Europa skal
være i stand til å gjøre noen av de tropper vi allerede har, mer mobile og trene og
utstyre dem bedre, så de kan brukes utenfor Europa hvis det er politisk
115 beslutning om dette." Her er tanken om EU som den politiske beslutningstaker
fremtredende, mens VEU skal være det utøvende organ og den forsvarspolitiske
arm av EF-unionen.

Her trer også Vestunionens "out of area"-strategi klart fram. Tropper skal kunne
settes inn hvor som helst, uten geografiske begrensninger. Denne strategien må
sees i sammenheng med den omfattende bistandsplikten medlemslandene blir
120 underlagt i Vestunionen. Gjennom bistandsplikten og "out of area"-strategien
kan vi risikere at norsk forsvar kan trekkes inn i en konflikt uten at Stortinget
treffer beslutning om dette (Vestunionens art.5). En slik konflikt vil ikke
begrense seg til Europa.

125 Mye er fortsatt uavklart når det gjelder hvilken plass Vestunionen i realiteten vil
innta i et europeisk sikkerhetssystem. Senterpartiet mener det er riktig at Norge
holder kontakt med de land som til enhver tid utgjør VEU, men vi har gått imot
Regjeringens forslag om at Norge skal bli assosiert medlem i Vestunionen. En
assosieringsavtale vil innebære at Norge får en tettere tilknytning til VEU enn
130 Danmark, som er medlem i EF. Vårt NATO-samarbeid gjør en sterkere
tilknytning til EFs forsvarspolitiske samarbeid unødvendig. Jeg må si at etter de
signal som gis i langtidsplan for forsvaret - og etter Utenriksministerens utsagn
omkring NATOs rolle i redegjørelsen for Stortinget for noen dager siden -
virker det helt meningsløst å skulle si at Norge som NATO-medlem skulle bli
135 sikkerhetspolitisk isolert eller marginalisert utenfor EF.

Det er merkverdig at man i norsk sikkerhetspolitisk debatt i liten grad
problematiserer muligheten for rivaliserende beslutningsprosesser i VEU og
NATO. Dersom Vestunionen utvikler seg til en sikkerhetspolitisk arm av EF,
140 og som sådan en konkurrerende struktur til NATO, kan dette svekke våre bånd
til USA. Istedet hevdes det fra både Høyre og Aps side at NATO og
Vestunionen vil kunne utfylle hverandre. Så enkelt tror jeg ikke det vil være.
Ovenfor har jeg påvist de nære bånd som fins mellom VEU og den europeiske
union. Dette gir samarbeidet i VEU en helt annen karakter enn samarbeidet i
145 NATO. Samtidig har Vestunionen sterke ambisjoner. Av de ting som drøftes er
oppbygging av den militære strukturen og egne øvelser. De kopierer åpenbart

NATO ved f.eks. å ha ukentlige ambassadørmøter, og de frir helt åpenlyst til de nøytrale land som har søkt medlemskap i EF. Dette kan innebære at organisasjonen etterhvert framstår som en rival for NATO. Ikke minst gjelder dette dersom VEU krever en stadig større del av den politiske oppmerksomheten fra medlemslandene og for den del av landenes forsvarsbudsjetter. Foreløpig er disse tingene uklare, men vi bør være på vakt ovenfor en slik utvikling.

Jeg synes det er grunn til å stoppe litt opp. Tenke seg om. Forandringene i Europa skjer raskt. Vi har på kort tid fått nedbyggingen av det jernteppet som har delt Europa i to blokker de siste femti år. Vi må ikke binde oss for raskt igjen til noe som kan innebære en ny blokktenkning. Tvert imot bør det brukes tid til å tenke igjennom hva som vil være det beste sikkerhetssystem for hele Europa. Det bør bygges på de redskap vi allerede har og et økt samvirke mellom disse. I et Europa hvor miljøtrusler, sosiale problemer og etniske konflikter vokser fram, vil dette være like aktuelle problemstillinger i arbeidet for sikkerhetspolitisk stabilisering som de rent militære utfordringer.

KSSE er et viktig samarbeidsforum i denne sammenheng. Her har man erfaring med et tillitskapende arbeid bygd opp om samarbeid på flere felt. Alle land, samt USA og Canada, er med. Dette er forumets fortrinn. KSSEs omforming fra å være en prosess til utbygging av et organisasjonsapparat gir nye muligheter. Etterhvert som behovet for håndtering av kriser og konflikter vokser fram, kan dette gi KSSE mulighet til å spille en viktig rolle. KSSEs begrensninger ligger først og fremst i den hittil begrensede institusjonalisering av forumet og begrensede ressurser. Dette må det arbeides for å bedre. I tillegg må båndene mellom KSSE, NATO, NACC og FN styrkes, slik at de virkemidler som de ulike organisasjoner rår over kan brukes til støtte for hverandre.

FN må også nevnes i denne sammenheng, fordi FNs rolle som brobygger og konfliktløser er styrket og ser ut til å bli enda viktigere i tiden framover. Utenriksministeren varslet i sin redegjørelse at behovet for fredsopprettende innsats vil komme i tillegg til tradisjonelle fredsbevarende oppgaver og at Regjeringen mener tiden er inne til å ta i bruk bestemmelsene i FN-pakten om dette. Dette er et nytt signal som kan bidra til en opptrapping av FNs arbeid som konfliktløsende organ. Senterpartiet støtter forslag som tar sikte på å gjøre FN til en mer effektiv og slagkraftig organisasjon. Disse spørsmålene må stå sentralt i debatten omkring den melding som nå er til behandling i Stortinget

om FNs fredsbevarende styrker.

190 NATO-samarbeidet har stor betydning for Norge og for europeisk sikkerhet. Ikke noe organ kan erstatte NATO i så måte. Senterpartiet har tidligere advart mot en utvikling som kan svekke de transatlantiske bånd og NATO. Norge ligger i et område som fortsatt vil være militærstrategisk viktig og følsomt. Vår strategiske situasjon er nært knyttet til vårt naboskap med Russland. Våre bånd til NATO må derfor sikres blant annet fordi det bare er et transatlantisk
195 samarbeid som kan balansere Russlands styrke i nord.

Europa må tilpasses et nytt politisk landskap, og det er positivt at NATO i denne sammenhengen har påtatt seg nye oppgaver gjennom Det Nord-Atlantiske Samarbeidsrådet (NACC). Dette arbeidet må så langt sies å ha vært
200 vellykket. Et viktig skritt i retning en ny rolle for NATO ble tatt i løpet av fjoråret, da man sa seg beredt til å stille NATOs ressurser til rådighet for fredsbevarende operasjoner under KSSE og FN. Dette er en viktig utvikling i tilpasningen til en situasjon som krever økt samarbeid mellom de ulike organisasjoner. Landene i NACC har også blitt enige om utvidet samarbeid om
205 fredsbevarende operasjoner. Dette fører det politiske og militære samarbeidet nærmere hverandre. Også andre land i KSSE bør trekkes inn i dette arbeidet, ikke minst de andre nordiske land. Vi trenger et aktivt sikkerhetspolitisk samarbeid, men vi har allerede de redskap vi har behov for i den sammenheng. Utfordringen ligger først og fremst i at disse tilpasses hverandre, utvikles og
210 gjøres bedre i stand til å møte nye utfordringer.

Mange av de øst- og sentraleuropeiske landene er i en slik økonomisk situasjon at de ønsker å delta i alt som kan fremme en utvikling til det bedre. Slik sett er det ikke noe merkelig i deres ønske om å bli EF-medlem. Men erfaringene
215 med et samlet Tyskland i EF bør føre til at vi stopper opp og tenker oss om. Overgangen fra et statsstyrt samfunn til et fritt marked over natten, har selvsagt ført med seg voldsomme problemer og frustrasjoner i det tidligere Øst-Tyskland. Vi ser hvordan høy arbeidsledighet og sosiale problemer har ført til uro og skremmende nasjonalistiske og rasistiske holdninger.

220 Samarbeidet med de øst- og sentraleuropeiske landene må skje på en slik måte at det bidrar til stabilisering og åpenhet i disse landene. Ivaretagelse av sosiale behov og utvikling av demokratiske strukturer er viktig. Jeg har tro på at dette er mulig, men det vil kreve mye av oss i den vestlige delen av Europa. Vi bør ikke gi

disse landene inntrykk av at EF-unionens oppskrift om mer marked og mindre styring vil være løsningen på deres problemer. Deltakelse i EF vil kreve nogenlunde symmetriske økonomier i medlemslandene, og dette vil kreve enorme sosiale og politiske omkostninger for de sentral- og østeuropeiske landene. Vi risikerer å våkne opp til et Europa hvor sosiale problemer og arbeidsledighet fører til frustrasjoner som slår ut i dramatiske konflikter, noe vi har sett tilløp til i Tyskland.

230

235

Kilde

Anne Enger Lahnstein: Grønn dame, rød klut. Oslo 2001

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/ef-og-norsk-sikkerhet>

240

245

250

255

260